

ירושלים העיר שחזרה

בירור סוגית שכונת רמות והתקנה שנעשתה
ע"י בורגנין בהסכמת גדולי ומאורי ישראל

חיברתי בס"ד

יחזקאל בלאמו"ר הרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א

פורים תשע"ה

מפתח ענינים

- ג אקדמות מילין
- ה מקור היתר צריפין ובורגנין
- ז בתים ובורגנין שנעשו על דעת להתיר את העיר בלבד.
- כ דין בורגנים ובתים העומדים לזמן ולפנותם לאח"ז.
- כד בתי חרושת ובנייני משרדים ומפעלי תעשיה האם מפסיקין את התחום.
- ל כשמודדין את המרחק לענין סמוך האם הכבישים הרחבים מפסיקים.
- לה שיש לצרף לנ"ד שאר קולות שהיקלו רבותינו הפוסקים בדין רמות.
- לט שאין בין בתי י-ם לרמות שיעור מיל.
- מט צילום שכונת רמות והמרחקים.

אקדמות מילין

ידוע הדבר ומפורסם הענין, שהסוגיא המפורסמת שדשו בה רבים בדין סמוך ונראה זכותה שכונתינו שכונת רמות, להיות מהבולטים בדין זה.

וכבר נאמר בקהלת (א, ט) אין כל חדש תחת השמש, שכן למעלה ממאה שנה דנו בזה גדולי ירושלים כאשר הובקעה העיר, ונפרצו החומות העיר, וב"ה גדלה ירושלים עיה"ק והתפשטה, ואמנם והעיר רמות נבוכה. ואנו חוטאים על תקנת ר' יהושע בן לוי כרך וכרך הסמוך עמו נידון כרך, וכמו שכ' הראשונים שלא תחלק בין המקומות ועוברים על לא תתגודדו ולכן קמו מספר אנשים יראי שמים שכל מטרתם לשם שמים בלבד להסיר את הספק ולחבר את העיר והיה המקום אחד.

וידוע מתלמידי מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל שכמה צער רב נצטער אותו צדיק, ובפרט לאחר שנת תשנ"ח שחלק מהציבור ברמות עבר לקרוא בט"ו (ע"פ הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל) ונעשו אגודות אגודות, וביקש שיעשו מבנים קלים מעץ ויניחום בין רמת שלמה לרמות א' בכדי לחבר את העיר, והעוסקים במלאכה נאמנה בנאמנה בעירית ירושלים יזמו ותיקצבו זאת,

ירושלים העיר שחזרה

אך נטרפה השעה בעוונותינו הרבים, וגם בשנתו האחרונה הצטער על זה ביותר וביקש לנסות לגדור את התחום לנסות שיהיה המחנה אחד. וכן בספרו פסק שרמות מרוחקת במרחק של מיל בינה לירושלים וכיום נצטמצם הפער (שכך גם בלא תיקון זה אפשר לחזור לקרוא בט"ו וכמבואר לקמן), ולכן הבה ונתחזקה לבל יעשה המחנה כתות כתות. ונזכה לגאולה שלימה בבנין שלם במהרה בימינו אמן.

ירושלים העיר שחברה

מקור היתר צריפין ובורגנין

א. הנה מצינו בדברי הש"ס מקור נאמן דיש להעמיד בורגנין בכדי לעבר את העיר. ולחבר את התחומין להחשיבם לאחד ושיהיו מהלכין מזה לזה, ומשום שמצטרפין עם העיר להיות כאחד, ועי' בגמ' סוכה (דף ג.) דבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות, דאפי' כבורגנין לא משוינן ליה, מ"ט בורגנין חזו למלתיהו והאי לא חזי למלתייהו, ופרש"י בורגנין. צריף שעושין מערבה וקנים לשומרי פירות או לציידי עופות, ותניא בעירובין בכיצד מעברין (נה:): בורגנין מתעברים עמה ע"כ. וע"ש בתוס' ד"ה ואין עושין ע"ש, ומבואר דבורגנין חלוקין משאר בתים דא"צ להיות ד"א על ד"א אלא מכיון שחזו למלתייהו והיינו להיות בה שומרים מהני לעבר את העיר, ואע"פ שעשוין מהוצין וערבה שאין להן קבע, וכש"כ אם יתנו בתים שיש בהן דע"ד דמהני.

ירושלים העיר שחברה

ועוד שנינו בעירובין (כא.) א"ל רב חסדא למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא אמרי אתיתו מברנש לבי כנישתא דדניאל דהוה תלתא פרסי בשבתא אמאי סמיכתו אבורגנין הא אמר אבוב דאבוב משמיה דרב אין בורגנין בבבל, נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא דמבלען בשבעים אמה ושיריים ע"כ. ופרש"י שמעתי שאומרים עליכם שאתם באין מברנש לפי כנישתא דדניאל בשבת מקום היה בבי בבל ששם היה מתפלל דניאל. דכתיב וכוין פיתחן ליה בעלייתה, אמאי קא סמיכתו אבורגנין שיש בורגנין מע' אמה לע' אמה. מתוותא עיירות חריבות שנשארו שם מחיצות מן הבתים ואמרינן התם בפ' כיצד מעברין (נה:) נפש שלא נפרצה דהיינו מצבת קבר מתעברת עם העיר ואע"פ שאינה בית ממש וכו', ע"ש.

ומבואר דאע"פ שאין בורגנין בבבל משום דשכיחי גנבי ובדקי דמיא. מ"מ אם יש מחיצות של בתים שנחרבו אע"פ שאין בהן דיורין מתעברין עם העיר. וכן בא"י או במקום דלא שכיחי שטפי וגנבי הרי הם מועלים להתחבר עם העיר להיותה אחת, וכמבואר בגמ' עירובין (שם) דהבורגנין שבתוך השדה מתעברין עימה ע"ש. וכן אמרו בירושלמי עירובין (פ"ה ה"א) דאמר רבי שמעון בן יוחאי יכול אני לעשות שיהיו מהלכין מצור לצידון מטבריה לציפורי ע"י מערות וע"י בורגנין, וכו' ונותנים פגום לפגום וכו' ונותנים עיבור לעיבור וכו', א"ר פנחס מעשה

בתלמיד וותיק למד עיבורו בשלוש שנים ומחצה לפני רבו ובא ועיבר את הגליל, ולא הספיק לעבר את הדרום עד שנטרפה השעה, רבי חייא בריה דרבי שבתאי מקשי האיך היו יוצאין לבית מדרשו של משה (שהיה רחוק מיל ממחנה ישראל) ומשני, משה עשה להן לישראל שלשה צריפין ושלושה בורגנין, ופי' בקרבן העדה דה"ל כעיר אחת ובטלין כולהו אוהלים לגבייהו והו"ל המחנה כארבע אמות ע"ש, וע"ע בתוס' עירובין (כו. ד"ה ר"ה אמר) דרגילים לעשות בורגנין ללכת מזו לזו בשרחוקים יותר מד' אלפים אמה וכו' ע"ש.

הרי שמצינו מקור נאמן בדברי הש"ס בבלי וירושלמי דעשו מעשה ליתן בורגנין בין שתי תחומין בכדי לצרף ולחבר את העיר להיותה לאחד, וכך נהגו מימות משה רבינו ע"ה שע"י צרפין ובורגנין החשיב את מחנה ישראל (שהיה מאוהלים ואין להם דיני תחומין) להיות לאחד כד"א.

בתים ובורגנין שזעזעו על דעת להחזיר את העיר בלכוד.

ב. ובדגול מרבבה (או"ח סי' שצ"ח) כתב וזת"ד. ובורגנין א"צ להיות ד"א על ד"א כן מוכח במסכת סוכה (ג:) ומוכח ברש"י שם ד"ה הא לא חזו למלתייהו דכל בית עשוי לדירת קבע

ירושלים העיר שחוכרה

תמיד וא"כ משמע דמה שהוא לדירת עראי חזו אף דליכא ד"א על ד"א, וא"כ בורגנין שהוא רק ללינות לילה ולאדם אחד לא בעינן ד"א, אבל זה פשוט דלא מחשב בורגנין אלא שעשוי באמת לצורך שומר השדה או פירות דאל"כ האי בית שאין בו ד"א על ד"א אף דלא חזי למלתא מ"מ להוי כבורגנין, אלא ודאי כיון שאינו עשוי לדור בו לאו כלום, וא"כ מי שרוצה לעשות צריפין כל שבועים אמה כדי להרחיב את התחום אותם צריפין עשויים רק בשביל כן ולא לשמור מהם שדות או פירות לא כלום הוא וזה פשוט מאד בעיני עכ"ל. ומבואר מדבריו דבורגנין אם הם פחותים מד"א על ד"א, ואינם ראויים רק ע"י הדחק. מ"מ מעברים את העיר דחזו למילתיהו, ואמנם אם נעשו לשם להתיר את העיר, לא מהני מכיון שאין בהן ד"א על ד"א, ומוכח שאם יש בהן ד"א עד"א מהני ודו"ק.

ומרן החזו"א (עירובין סי' ק"י אות כ"ג) כתב כל בית שלא נבנה לדירה מתחילה אין מתעבר עמה כמו בית הכנסת וכיו"ב. ולכן אם יבנו בתים בשביל להאריך תחומם ואינם מעותדים לדירת בני אדם לא עדיפי מבית הכנסת אוצרות ואין מתעברין עמה. ובשערי תשובה הביא משם הדמ"ר דלא מהני לעשות בורגנין פחות מד"א כל שלא נעשה ללון בהם, ולהאמור אפי' בתים של ד"א לא מהני עכ"ל. הרי שאפי' אם יתנו בתים ממש שיש בהן ד"א בעינן שיהיו ע"מ ללון בהן. אבל אם נותנים רק בשביל

להתיר את התחום לא, וכ"כ עוד בחזו"א (מגילה סי' קנ"ד. ד') גבי בתי ערי חומה רבותינו הראשונים תלו הדבר בשוב בני אדם ואין בית אלא מקום פיתא ולינה של בנ"א כדאמר בעירובין ע"ג א'. ודלא כטורי אבן ע"ש.

ובשו"ת בית יצחק (או"ח סימן מ"ט אות ג') הביא דברי הדגול מרבבה הנז' וכתב לחלוק ע"ד דהנה מפשטא דסוגיות הש"ס והתוס' עירובין הנ"ל נשמע דהיו נותנין בורגנין אך ורק בשביל להתיר את התחום, ולעשותם כעיר אחת. שכתבו בתוס' דרגילין לעשות בורגנין ללכת מזו לזו, ודוחק גדול לומר שעושין בורגנין ללכת וגם לשמירה, דאם היו עושין בשביל שמירת פירות היו עושין בלא"ה, ושם בית עליה בצורה זו וכו'. והגע בעצמך בימות החורף דליכא פירות או ליכא שומרים. וכי אינם יכולים ללכת מזו לזו, ועל כרחך הוי בית דחוי לשמירה, וה"ה היכא דלא היו שומרים מעולם. וכן אמרו בירושלמי וכו' משה עשה להם לישראל שלשה צריפין ושלשה בורגנין, ומסתברא דלא היו שומרים באותן בורגנין ואעפ"כ מהני. ומשום דבורגנין ע"ד להתיר את התחום מהנו ע"ש, וע"ע להמהר"ם אריק זצ"ל בספרו מנחת פיתים (או"ח סי' שצ"ח) דדעתו נוטה כדברי הרב בית יצחק שבורגנין שנעשו ע"ד להתיר אפי' שפחותים מד"א על ד"א מהנו ע"ש, ולכאורה כן מוכח מדברי רשב"י בירושלמי עירובין הנ"ל. ומאותו תלמיד וותיק שעובר את הגליל.

ירושלים העיר שחברה

ומפשטות הדברים נשמע שמצור לצידון וכן כל הגליל שהוא שטח גדול ורב, לא היו באותן בורגנין שומרים כל היום וכל הלילה, אלא נעשו להתיר את התחום בלבד, ועכ"ז סמכו על היתר זה בשופי.

ומש"כ בחזו"א דאם אין שם בית דירה הרי זה לא גרע מבית האוצרות ובית הכנסת שאינם מתעברים עם העיר. וא"כ הני בורגנין שאינם עשויים לדירת בנ"א אלא גריעי מביה"כ. הנה י"ל דבית האוצרות והעצים וכן בית הכנסת, אינם עשויים מעיקרא לדירת בנ"א ומשום כך פטורים נמי ממזוזה, דלא עומדים לדירת בנ"א. משא"כ בורגנין חזי למלתייהו להיות בהם שומר, ואע"פ שאינו נמצא שם בפועל. מ"מ מכיון שעומד לכך או שנעשה ע"מ כן מהני, וכל שכן היכא שיש בו ד' אמות עד"א ועשוי לשם דירת אדם. הר"ז חייב במזוזה ודי בזה שהוא ראוי לדירת בנ"א דיש בו שיעור בית דירה, מקרי בית, וא"צ שיהיה בתוכו חשמל, מים ושאר תפנוקי בני נשא. אלא כל שיש בו שיעור דירה, הר"ז בית. ומעיקר הדין מבואר בגמ' עירובין (נ"ה:) גבי גדודיות דכל שיש לו ג' מחיצות של ד"א על ד"א בגובה של עשרה טפחים הר"ז מהני להתעבר שם העיר ואע"פ שאין לו גג, הרי זה מתעבר עם העיר, להיותה אחד. ואע"פ שבימות הגשמים או בזמן החמה, א"א לדור שם כלל, וגם אין דרך בנ"א לדור בלא קורת גג, מ"מ מכיון שנעשה

לדירת בנ"א, להיותם יושבים שם. אע"פ שלא זו הדרך בה ישכנו, מ"מ הר"ז שיעזר בית המתעבר עם העיר ומחבר התחום.

ולכאורה יש קצת ראייה לדברי הבית יצחק ומנחת פיתים, מהא דאמרו בעירובין נה: דדי בג' מחיצות בלא גג, או בגג עם ב' מחיצות בלבד. ואע"פ שלא עשוי ללינת לילה כלל. וגם אינו מקום פיתא ברוב ימות השנה ומ"מ מתעבר עם העיר, ולפ"ז כש"כ בורגנין דמתעברין עם העיר, וק"ו בבית שיש בו דע"ד, ואמנם מדברי החזו"א נראה דלא מהני הזמנה לדירה, אלא צריך שיהיה בה בפועל מקום לינא ופיתא.

וע"ע בגמ' עירובין (נה:) ת"ש אלו שמתעברים עמה נפש שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן, ובית עבודת כוכבים שיש בה דירה לכוזמרים והאורוות והאוצרות שבשדות ויש בהן בית דירה, והבורגנין שבתוכה, והבית שבים הרי אלו מתעברין עמה וכו' ופרש"י נפש בנין על הקבר וסתמא לדירת שומר הקבר עביד "הלכך אע"ג בלא דייר ביה בית דירה הוא, ובית הכנסת סתם ביהכ"נ לאו לדירה עביד הלכך אי לית בה דירה לחזן הכנסת לאו דירה היא ע"ש, ומבואר דכל שנעשה מתחילה עבור בנ"א אע"ג דלא דייר בה מ"מ שם בית דירה עליו ומתעבר עם העיר. וכן נראה מדברי הגמ' שם דאמרי

ירושלים העיר שחברה

"הבית שבים" דמתעבר, ובגמ' למאי חזי אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים שהספינה, והנה כל הני לאו לבית דירה. ואין להקשות מהאוצרות שבשדות ששנינו בסוגיא שאינן מתעברות עם העיר וא"כ אמאי הבית שבים שהוא עשוי לפנות בו כלים שבספינה מתעבר עם העיר, דשאני "אוצרות שבשדות" שהם כמתבנים לאחסן בהם את התבן ואת הקש וכן שאר ירקות, וכן יש עושין אוצר מזבל לזבל בהם השדות וכדשנינו במסכת שביעית. ולכן האוצרות שבשדות הם עשויין באופן עראי ורעוע ואינן מתעברין עם העיר, משא"כ הבית שבים אע"פ שהוא מחסן לצרכי הספינה, מ"מ הוי בית לפנינו. וצ"ל דמחסן מעבר את העיר ואין צריך שיהיה בית דירה, וכשם שחייב במזווה כך מתחבר עם העיר, וכמו שנכתוב לקמן בשם מורנו הרב האור לציון זצ"ל, וכן בירושלמי (עירובין פ"ה ה"א) אמרי הקצרין – והוא בית הכובסים וכן האצטדין – מקום משחקים, וכאשר יבואר לקמן בעזה"ת.

ועוד אמרו בירושלמי (ס"פ כיצד מעברין) מה דיורין ממש או אפי' ראויים לדיורים – והיינו האם בעינן שיהיה בה בית דירה בפועל או אפי' ראויה לדירה, מן מה דמר רבי יצחק בר נחמן בשם רבי חנינא את רואה את כאילו היא מלאה מים וטיט ש"מ בשאינה ראויה לדירה, אבל ראויה לדיורין אפי' אין בה עכשיו נחשבת כד' אמות (קרבן העדה שם)

וע"ע במשנה עירובין (ס"פ כיצד מעברין סא:) א"ר עקיבא אי אתם מודים לי בונתן עירובו במערה שאין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה אמרו לו אימתי בזמן שאין בה דיורין אבל יש בה דיורין מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, ובגמ' מאי אין בה דיורין אינה ראויה לדירה, וכו' והא במערת צדקיהו קתני וכו' ופרש"י ואין שם דיורין דהא של מלך היתה, א"נ השתא לית ביה דיורין ע"ש. וע' בש"ע (סי' שס"ו ס"ג) גבי המניח עירובי חצרות אין מניחים אותו בחצר אלא בבית "שראוי לדירה" ע"ש. וע"ע בגמ' שם פ"ה: ובתוס' ד"ה בית התבן, וזת"ד דלענין הנחת עירוב לא בעי אלא דחזי לדירה וכו' ולענין לאסור בעירוב בעינן מקום דירה והיינו דוקא כשדר שם בשבת או מקום פיתא או לינא ע"ש וע"ע בש"ע (פי' ת"ח פ"ב) דהמניח עירובו (לענין עירוב תחומין) ואפ' היא עיר חריבה או מערה הראויה לדיורין מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח ע"ש. הרי שמצינו נמי בהל' עירובין גבי מניח את עירובו בעירובי חצרות ובתחומין, להחשיב את כל העיר כד"א דלא בעינן שיהיו בה דיורין ממש, ואע"פ שאין ראייה לדבר ושאני דין עיבור העיר מדין מקום הנחת העירוב, ומ"מ יש זכר לדבר. דהא מצינו גבי עיבור העיר, דנפש שע"ג הקבר מתעברת שם העיר, ואע"פ שאין שם דירה קבועה, וכן בבתי הכובסין, ובאצטדין, והבית שבים, וכן עיר שחרבה ונפלו המחיצות. וכדאמרו בגמ' שם כא. גבי הני מתוותא דמתעברים

ירושלים העיר שחוברה

עם העיר, ופרש"י שם עיירות חריבות ונשאר מחיצות מהבתים, ואמרו התם נה: נפש שלא נפרצה דהיינו מצבת קבר מתעברת עם העיר "ואע"פ שאינה בית ממש", וכ"כ רש"י שם בדף נה: וכנ"ל, וכ"ז משום שכל שהוזמן והוכן לבית דירה, והיה בו שימוש של לינה או פיתא כל כה"ג ודאי שמתעבר עם העיר, ואע"פ שחרב המקום או שאין בו תדיר דיורין, מ"מ שם בית דירה עליו. וכמש"כ מרן בש"ע (שצ"ח ס"ה) כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר, וכתב במשנה ברורה (שם סק"ט) אע"פ שאין דרין בה. אחרונים ע"ש.

הרי שבשם בית דירה תלוי הדבר. וא"צ שיהיו בה תדיר ואפי' שחרכה אם עומדת חלקה בג' מחיצות מהני, דמ"מ דירה קלושה היא, ומתעברת שם העיר, ומ"מ לענין דין סמוך של קריאת המגילה אזלינן אחר מה שמתעבר עם העיר (וכמש"כ בחזו"א). ואפשר נמי דיש לסמוך כדין מניה עירובי חצרות ותחומין דדי בראוי לדירה בלבד.

וע"ע בשו"ת נתיבות אדם (או"ח סי' כ"ה) דבורגנין שאין בהן ד"א עד"א, וגם לא עומדים לדירה ואפי' שעומדים להתפנות, מ"מ חשיבי קבועין ומרבעין מהן את העיר. לענין קריאת המגילה, שהרי במהות הבורגנין בארו בראשונים דהם עשויים מהוצין וערבה. ואין בהן דע"ד והם עשויים לזמן ולשימוש שאינו בגדר בית דירה, דשומרי הפירות נמצאים שם בעל כורחם ולזמן

מועט ע"ש, וכ"ה בשו"ת ברית אברהם (ח"ב סי' ל"ה) שכתב דאם רוצים לעבר ולחבר את העיר ע"י בורגנין לענין קריאת המגילה צריך שהמבנה יהיה מיועד לבית דירה, וגם אם לא ידורו בו כלל כל ימות השנה, ולכן רצוי שהמבנה יהיה נעול עם מפתח שבעקרון יוכלו לפותחם לצורך דירה, וע"ש שהסכים מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל על ידו שהבורגנים מועילים לחבר את העיר, לענין קריאת המגלה, וכן לענין מש"כ שם והוסיף וז"ל: ועם כל זה יש להשתדל בכל עוז ותעצומות לאכלס את המבנים ולהפוך אותם לדירות קבועות. עכ"ל. והרב הכותב סח לי שמרן הסכים על ידו בע"פ דאפשר נמי בתיקון שלא ידורו שם בנ"א, ומה שהוסיף היה לרווחא דמילתא, ומ"מ נקט בלשון יש להשתדל והוסיף בעוד ותעצומות, והיינו דלא פסיקא לן מילתא להתיר לגמרי דלא כחזו"א ומ"מ אין בדבר איסור ברור מאחר שדעת הרב בית יצחק ודעמיא להתיר בלא דיורים ואפשר לסמוך ע"ד.

ואין לחלק בין דיני תחומין לדין עיבור העיר לענין קריאת המגילה, ולומר דהבתים הנז' לא יחברו את העיר לענין סמוך, אלא לענין תחומין בלבד. דהנה לא מצינו חילוק זה, אלא אדרבה כשאמרו חכמים שהבורגנין מתעברין עם העיר היינו שנחשבים ממש מתחום היער וכחלק ממנה וכל העיר כד"א, ומהבורגנין מודדים את תחום העיר. וכן מבואר להדיא בש"ס

ירושלים העיר שחבורה

דילן, והן אמת שבירושלמי יש הו"א דיש לחלק בין הילוך לעיבור העיר לענין ריבוע העיר, שאם יש רק בורגנין כל ע' אמה אין מרבעין מהבורגן, והוא שאמרו שם אחרי דברי רשב"י הנ"ל יכול אני לעשות שיהיו מהלכין מצור לצידון מטבריא לציפורין ע"י בורגנין מערות. מהו ליתן פגום לפגום. (והיינו למדוד ולרבע את העיר מהבליטות שבלטו הבורגנין) דאמר רשב"ל יכול אני לעשות שתהא בית מעון מתעברת עם טבריה ואת רואה את האצטדין כאילו היא מלאה בתים והקצרין (היינו בית הכובסין) נתון בתוך שבעים אמה לאצטדין, ובין מעון נתון בתוך שבעים אמה ושריים לקצרין, (וש"מ דע"י בורגנין נותנים פגום לפגום) ועוד קא בעי שם מהו ליתן עיבור לעיבור. מילתא דרשב"י אמרה כן דנותנים עיבור לעיבור דאמר רשב"י וכו' מהלכין מצור לצידון, וקא דחי. "כאן להילוך כאן לעיבור" [ופי' בקרבן העדה שם, כלומר להלוך ע"י בורגנין ומטרות שהן בתוך ע' אמה ושריים אבל לעשות על ידם עיבור "ולמשוך החוט על פני כל העיר ולמדוד לכל העיר מכל הצדדים ומשם ולהלן אלפיים אמה לא קאמר" עכ"ד. ומבואר דכל הו"ה והדחיה היא רק כלפי ריבע העיר ע"י בורגנין ומערות שאינם קבועים ואין בהן בית דירה אלא חזו למלתיהו בעלמא שאין הם חשובים לרבע את העיר מהן והלאה. אבל הם עצמן מתעברים עם העיר, וכש"כ אם יש ריבוע בלעדיהם ואינם באים אלא כדי לסמוך בית לבית ונפק"מ לענין הילוך, וכן י"ל בג"ד לענין סמוך, דמהני, ומה גם שבג"ד

שאינם בורגנין שאין בהן דע"ד, או מערות דקימ"ל בעירובין שם שאין המערה מתעברת עם העיר, אלא הם בתים ראויים שיש בהן דע"ד דבכה"ג לא קא מיבעי ופשיטא לכו"ע דמתעברת עימה], ושוב קא מדחי דפליגי בה רבי חייא רובא ובר קפרא, חד אמר הדא דאת מר בעיר גדולה, אבל בעיר קטנה לא תהא התוספת יתירה על העיקר (והיינו שע"י הבורגנין שמעברין את העיר וגם לענין ריבוע העיר דוקא בעיר גדולה שהיא יותר מאלפיים אמה, אבל בעיר קטנה לא) וחד אמר בין גדולה ובין קטנה בו אלפיים (והיינו שמוסיפים אלפיים אמה ולא יותר) א"ר פנחס מעשה בתלמיד ותיק וכו' כנ"ל ע"ש, והנה כל זה אינו שייך לנ"ד כלל וכן"ל. ובפרט שהעיר גדולה והחיבור הוא פחות ממיל, וכן פשוט בש"ס דילן שבכה"ג מתעבר עם העיר וכמש"כ לעיל. וכן מוכח מדברי התוס' בסוכה (ג: ד"ה ואין עושין) דכל שנותנין בורגנין דחזו למלתייהו ע"י שמובלעין בתוך ע' אמה ושיריים, אע"פ שאין נותנין ביניהן ב' קרפיות והיינו קמ"א אמה, מ"מ נותנים קרפף ויתחברו הבתים ליחשב אחת ע"ש, וכש"כ בנ"ד שהכל הוא בתוך התחום ואין כאן חיבור של יותר מחצי מיל, והם בתים גמורים שבאים לסמוך ולחבר את העיר כדי שלא יהיה מגרש פנוי, דלכו"ע בכה"ג מהני ומתעברין עם העיר ופשוט.

ירושלים העיר שחבורה

וכ"כ ברמב"ם (בפכ"ח מהל' שבת ה"ב) וז"ל היה בית זה קרוב למדינה בשבעים אמה ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה ובית שלישי קרוב לשני בשבעים אמה וכן עד מהלך כמה ימים "הרי הכל כמדינה אחת" וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון, והוא שיהיה בית דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר. וכן בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזנים וכו' ע"ש, וכן משמע משאר דברי הראשונים והאחרונים דדיינן ליה כעיר אחת ע"י עיבור הבורגנין לכל מילי.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' צ"ז) כתב בשנת תשמ"ו להשיב לגר"מ דויטש שכתב דאפשר לחבר את רמות ע"י בורגנין לענין קריאת המגילה. [ומש"כ הגרמ"ד הודפס בספרו שו"ת תורת אדם הנ"ל. שר"ל שיעשו בורגנים קטנים ע"מ לסלקן וכנ"ל] והשיב הרב שבה"ל וזת"ד. דלענין עצם הקריאה יראה כאשר כתב הרב מנחת יצחק דקורין ב"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה וכו'. וגם יראה דאין בורגנין מועילים לבטל עיר שאינה מוקף חומה "הרחוקה ממש לעיר המוקף חומה" אע"ג דלענין נראה וסמוך לאו דוקא כפרים אלא גם עיירות גבולות ממש כמש"כ הפוסקים סי' תרפ"ה, וע"ש במשנה ברורה לענין סמוך ונראה בנחשב אחת ממש, אבל לענין בורגנין דכתב הרמב"ם פכ"ח וכו' הרי הכל כמדינה אחת וכו', וא"כ יוצא שאם תעשה בורגנין מירושלים עד תל אביב ועד סוף א"י תבטל כל דין

עיירות פרוזות לענין קריאה בי"ד וזה דבר שאין השכל סובל, אבל מה תאמר דבורגנין מועילין להאריך ולחבר אבל לא מועיל לבטל ואין חיפה בטל ממש לירושלים בשביל הבורגנין שבשניהם לא הוזכר תורת בטול בבורגנין. ומה שנקט הרמב"ם שהם כמדינה אחת היינו לענין הליכת תחומין משא"כ סמוך ונראה דמתורת ביטול נגעו בה עכת"ד ע"ש, ומש"כ דאם יחברו את כל א"י לירושלים יתבטלו דין הפרזים, הנה ה"נ אם תתפשט העיר עד שערי דמשק כמאמר חז"ל. אז שערי דמשק תקרא בשם ירושלים ויתבטלו כל הערים כלפי העיר הגדולה, אבל אם יתנו רק בורגנין לא יבוטלו שאר הערים, וכמש"כ בתוך דבריו להדיא. והנה כש"כ כשאין מרחק רב בין העיר לחומה וכמו שנקט בלשוננו, וכש"כ היכא שהוא בתוך תחום שבת ובתוך ריבוע העיר. ובתוך אותו עירוב דכה"ג ליכא בית מיחוש, ומה גם שהרב שבט הלוי שליט"א כתב מכתב בו מבטל דבריו ודעתו הראשונה לחכמי ירושלים ובראשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והורה שיקראו בט"ו. וברור שבתיקון זה שיתנו בתים שיש בהן דע"ד ניחא ליה.

ובסיכום ד"ז. הנה היתר הבתים הנז' שיש בהן ד' אמות עד"א ונעשו ע"ד לדור בהן איזה זמן, ואפי' שנעשו מעיקרא ע"ד להתיר את התחום כל כה"ג הרי הם מתעברים עם העיר וכל העיר חשובה כד"א עימה. ומהנו לדין סמוך לענין קריאת המגילה, ואם אין בהן דע"ד,

ירושלים העיר שחזרה

וכן אין בהן דיורין ונעשו ע"ד להתיר את התחום בלבד, לדעת הרב בית יצחק ומהר"ם אריק ז"ל, מתעברין עם העיר ומהני, וכן נשמע ממשטות הסוגיות וכן"ל, וכן דעת הגאון בעל האור לציון וכאשר יובא לקמן בעזוזי"ת ולדעת החזו"א לא מהני וצריך להקפיד שיהיה שם שם דירה בלינה ופיתא, ולכך נקטנו לחומרא ובנ"ד יש להקפיד שיעמוד לשם דירה, ואפי' לא באופן קבוע אלא שיעמוד לכך ומידי פעם יכנסו בנ"א למקום בפיתא ולינא.

ד"ץ בורגנים ובתים העומדים לאמן ולפנותם לאזוזי.

ג. ואחר שבארנו דמהני ליתן בתים שיש בהן דע"ד והם כבית דירה ע"מ להתיר את התחום הנה יש לעיין בה טובא, האם אפשר ליתן בתים ובורגנין בכדי להתיר את התחום, ולאחר ההיתר לפנותם. וכן אם יתנו הרשויות היתר לזמן הקצוב, האם בכה"ג מתעברין עם העיר, ויש להתיר ע"י את התחום, ומצטרפין ומתחברין עם העיר, וכן בית דירה שאין לה רשיון ולאחר זמן עתידים הרשויות לפנותה האם מצטרפת, או דדמי להא דאמרו בגמ' עירובין (כא.) דאין בורגנין בבבל דשביחי גנבי ושתפי, ולכאורה היה נראה להביא ראיה מהא דאמרו בגמ' עירובין (נה:) אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהם, ופרש"י צריפין דירה של הוצין וערבה ואינו

קבע הלכך אפילו יש הרבה במקום אחד וכו' אין חשובין עיר להיות כארבע אמות וכו'. ועוכ"ש בד"ה ויושבי צריפין, נמי אנשי מקנה הם וחונין בו חודש או חודשיים עד שכלה המרעה לבהמות ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר ע"ש. ועוד אמרו שם אמר רב חננא בר רב כהנא אמר רב אשי אם יש שם שלוש חצירות של שני בתים הוקבעו, ופרש"י קבועים של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולן כדתנן לקמן וכו' ע"ש, וכ"פ בש"ע (שצ"ח ס") יושבי צריפין דהיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה אין להם דין עיר ולפיכך אין מודדין להם אלפיים אמה אלא מפתח בתיהן ואם יש שם שלוש חצירות של שני בתים קבועים של אבן או של נסרים, עושין את כולם קבע וכו' ע"ש, והנה מצינו דיושבי צריפין אין הצריפין מתעברין עם העיר משום ב' סיבות, הא' שעשויים מחומר דל שאינו בדרך בנין של קבע, והוא מהוצין וערבה, ולפיכך אם יש ג' חצרות מאבן מהני. דאינו בגדר בנין עראי, ומ"מ אין זו סיבה עדיין לא לעברם עם העיר, שהרי בורגנין ג"כ הן עשויים מהוצין וערבה. ומ"מ מתעברין עם העיר ולפי שחזו למלתייהו וכנ"ל, אלא יש כאן עוד סיבה והיא הב' דעשויים לזמן, שהרי אנשי מקנה הם ועושין את אלו הצריפין רק לחודש או חודשיים, ואע"פ שהצריפין גדולים יותר מדע"ד ויש בהן בית דירה שהם ונשיהם ובניהם ומקנהם דרים שם מ"מ כיון שעשויים לזמן קצר, וגם אינם בתים קבועים של אבן או

ירושלים העיר שחזרה

נסרים כל כה"ג משוי להו כדירת עראי ואינם מתעברים עם העיר, ולהבדיל בדגלי מדבר בני ישראל שכנו באהלים, ובירושלמי הנ"ל אמרו דמשה עשה להם לישראל ג' צריפין וג' בורגנין, בכדי להחשיב את המחנה כד' אמות, ולפי שאין האהלים נחשבים כבתי עיר. ובכדי שלהשוותם לעיר הוצרכו צריפין ובורגנים הקבועים, ולכך לא מדדו מפתח אהליהם לבית מדרשו של משה שהיה מחוץ למחנה מיל ודו"ק.

ומעתה נ"ד לא דמי ליושבי צריפין, ולפי שנעשה ע"י חומר קבוע של נסרים או בנין אבן, ועוד שנעשה ע"ד לבית דירה קבוע להתיר את התחום. וא"כ עלו במעלה מיושבי צריפין. ואע"פ שיפנום מ"מ מכיון שעשויים מנסרים ואבן הרי כמי שהוקבעו ומתעברין עם העיר, וכן בורגנין שעשויים מהוצין וערבה, ועומדים רק בימות החמה לשמר את הפירות. ומ"מ מתעברים עם העיר. ולפי שהוקבעו למלתייהו במקומם. אז אפי' שהם נמצאים לזמן קצוב מ"מ הרי הם קביעי וקיימי. וכש"כ בנ"ד שהם בתים טובים מעצים ואבנים דשפיר חשיבי כקבועים ואפי' אם בדעתו או בדעת הרשויות לפנותם. וכש"כ בנ"ד שקבעום לצמיתות, דודאי חשיבי ומתעברים עם העיר.

ובשו"ת נתיבות אדם (או"ח סי' כ"ה) הביא מח' האחרונים הערוך לנר והשפת אמת (סוכה ג:) דכתב בש"א דסוכת החג בחג הרי היא מתעברת עם העיר, ואע"פ שאין בה אלא ז' טפחים עז"ט

כיון דחזי למלתייהו מהנו, והו"ל כמש"כ הריטב"א ז"ל דבורגנין מהנו ואפי' בפחות מהע"ד כיון דחזו למלתייהו, וה"נ סוכת החג בחג חזי למצותה ע"ש. וחזינן דאפי' שהסוכה אינה קיימת אלא בחג, ורק אז חזי למלתייהו מ"מ צדד בש"א ז"ל לומר דשפיר מתעברת עם העיר, ש"מ דאע"ג דעומד לסתירה אחר כמה ימים מ"מ כיון שבמציאות היה יכול להתקיים הר"ז מתעבר ע"ש, ולכאורה יקשה ע"ד השפת אמת מההא דיושב צריפין, שאינם מתעברין עם העיר ומשום שאינם קבועים, וא"כ ה"ה סוכת החג נמי איננה קבועה, אלא ודאי שיש לחלק בין סוכה לצריפין ולפי שהצריף בעצמותו ובחפצא שלו איננו בית דירה, אלא היא דירת עראי הן מבחינת החומר הדל בו הוא עשוי, והן מחמת הקביעות שנועד מעיקרא שלא יהיה קבוע, משא"כ בסוכת החג בחג הרי היא עשויה לכל החג במטרה לבית דירה ומשגם דחזי למלתייהו חשיב ליה כקבוע ודו"ק.

ומ"מ בנ"ד החמרנו בה ליתן עליהם דין קביעות מקום. וגם קביעות החומר שיעשו מנסרים ואבנים וברזל למען יעמדו ימים רבים, ויש בהן דע"ד. כדין בית ולא כבורגנין, וכן נטלנו רשות מהרשויות בלתי לזמן קצוב.

בתי זרושת ובנינו משרדים ומפעלי תעשייה האם מפסיקין את התחום.

ד. ואחר שבארנו דמהני להעמיד את אותם הבתים ולחבר ולקשר בין הדבקים ולעשותן אחד, הנה יל"ע טובא. שהרי בין שכונת רמות לשכונת סנהדריה יש בקרוב לחצי מיל מרמות ב' את הר חוצבים, שכולו נבנה לתעשייה ומפעלים שונים ובנייני משרדים. והבורגנין מגיעים עד לפתח המפעל הגדול, ומעתה יש לדון האם יש לטרוח יותר ולחבר את השכונה דרך ארוכה שאולי היא קצרה, ולא להזדקק להר החוצבים, ולפי ששנינו בגמ' עירובין (נה:) דאלו שאין מתעברין עם העיר, בית הכנסת ובית האוצרות שבשדות שאין בהן בית דירה ובור ושיח ומערה וכו' ע"ש. ולפ"ז אותם המפעלים אינם בית דירה, ולא עלו במעלה מביהכ"נ וכו' דאין מתעברין עם העיר וכ"כ החזו"א (עירובין סי' ק"י אות כ"ח) וז"ל נראה דבית חרושת שמיוחד לעבודה ואין בו פיתא ולינה דינו כבית האוצרות אורוות סוסים, ובהכ"נ דמיוחד לשאר תשמישים לא חשיב דירה לענין עיבור. וכש"כ שאינם עולין לחשבון ששה בתים עושין עיר וכו', וזה מפורש בערכין (לב.) דבתי הבד ובתי מרחצאות אינם בכלל בית וכו', ואף אם אוכלין שם באקראי כגון שאירע אונס לפועלים שלא היו יכולים ללכת למקום סעודתן א מקרי בשביל זה דירה, "ואם קובעים שם סעודה אחת ביום באמצע עבודתן יש מקום

להסתפק ומסתבר כיון דעיקר הבנין לאו לדירה עביד אלא למלאכה עביד וגם האכילה בעל כרחם שאין השולחן ערוך כדרך המסובין לא מקרי דירה" הרי נחלקו בעירובין (עד.) אי לינה גורם או פיתא, ובמקום דניחא ליה טפי שיאכל במקום לינה לכו"ע לינה עיקר. ומ"מ זכר לדבר איכא דפיתא שאוכלין דרך עראי לא חשיבא, ואם יש חדר דע"ד לשומר שלן שם החדר הזה הוא בית דירה, אבל כל בית החרושת לא נעשה בית דירה בשביל זה דלא עדיף מביהכ"נ. והכא גרע טפי דהתם משמש הבהכ"נ להתפלל לכבוד ולרבץ, אבל הכא אין לשומר תשמיש בבית חרושת, וכל זה אם יש לו פתח מביתו לבית חרשת אבל אם אין לו פתח מביתו לשם הוי כב' בתים נפרדים ואין מקום לדון בזה. ואם יש בבי"ח חדר דע"ד למנהל שהוא יושב שם שעות מספר ביום דין חדר זה כדין הפועלים בבי"ח ואפי' אם אוכל שם עראי, אמנם אם המנהל אוכל עראי, ובבי"ח אין אוכלין כלל, אין מקום לדון על ביה"ח בשביל חדרו, וכמש"כ בדירת השומר, והכא גרע טפי שהוא גם אין לו בחדרו פיתא ולינא דמורה שאין ביתו מתפשט בכל ביה"ח למיחשב דירה, הילכך ב' עיירות וביניהם קמ"ב אמה כשמודדין מבית לבית אבל יש בית חרשת ביניהם, אין מתעברים מהטעמים האמורים וכו' ואין נותנים קרפף לזו וקרפף לזו.

ירושלים העיר שחברה

אלא מבתי החומה ולא מחומת הביהכ"נ וכו' ובהי"ח אף כה"ג אינו מצטרף, עכת"ד החזו"א עש"ב. ומבואר מדבריו דאין לעבר את בתי החרושת ואזורי תעשיה ומשום דל"ה בתי דירה אא"כ יהיה שם מקום דירה בלינא ופיתא. אבל אם יוכלו שם הפועלים אין זה שולחן ערוך כדרך המסובים, אא"כ יש מקום פיתא ולינה. וכן השומרים הנמצאים שם נמצאים תדיר, אוכלים את סעודתן דרך קבע, הר"ז מתעבר עם העיר מבית השומר בלבד ולא מכל המפעל.

וק"ק מה"א דאמרו בגמ' הנ"ל דבורגנין העשויים מהוצין וערבה לשומרי השדות ומתעברים עם העיר ומשום דחזו למלתייהו, ואע"פ שאין השולחן ערוך שם כדרך המסובין, ועוד דבכל אלו המפעלים יש מקום פיתא ודאי. ובגמ' (שם) פליגי רב ושמואל היא מקום לינא גורם או מקום פיתא, והלכתא כרב באיסורי ומקום פיתא גורם, ואין לומר דניחא ליה טפי שיאכל במקום לינא ואז מקום לינה עיקר. שהרי יש שם בנ"א שרוב שעות היום. ויש מהם שכל שעות הלילה נמצאים שם תדיר, וזהו מקומם במשך י"ב שעות ובזמן הזה אוכלין שם סעודות קבועות. כדרך המסובין, ויש להם חדרי אוכל ומסעדות וכל מגמתם היא עבודתן, שהעבודה היא חייהם ומשאבדים לה. ואין להם רצון אחר, וא"כ בכה"ג אין אנו צרכים את מקום הלינה, דמקום העבודה עיקר.

ולהבדיל בין הקודש לחול כן מצינו בתוס' יומא (כג. ד"ה שהוא) דמה שלמדים מהמשכן שמעברים ערים בשבעים אמה ושיריים. וא"ת נילף מהר הבית והעזרה שהיה קל"ה אמה, ועזרת ישראל היה קפ"ז אמה. וי"ל דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן להו, אי נמי "העזרות חשיבי מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה" עכ"ד. ומבואר דהעזרות שאין בהן בית דירה ללינה אלא היו שומרים שם ועומדים בבית ה' בלילות מ"מ חשיבה לבית דירה, (וע"ע בגמ' ריש יומא ובתוספתא לענין לשכת פלהדרין דהיה בה בית דירה) ומ"מ היה לכהנים שם פיתא גמורה שהיו אוכלים שלמים ולחם, ואע"פ שהלינה אסורה שם שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (סוכה נא). מ"מ מקום פיתא עיקר, ולא אמרינן דבמקום דכה"ל שיאכל במקום לינה מקום לינה עיקר, וכ"כ החזו"א (שם) להביא את דברי הב"ח (סי' שנ"ח – שס"ב) דהא דשומירה לא מקרי מוקף לדירה להתיר יתר מבית סאתיים אינו אלא בלא דר בה יום ולילה, אבל דר בה יום ולילה חשיב מוקף לדירה, וסמך ע"ד התוס' הנ"ל גבי העזרות וכו'. "ונראה דעזרה שאני דהוא נמצא בה לרצונו לשמחה של מצוה אבל שומירה אין לה בה צוותא דעלמא והוא דר בה שלא בטובתו ע"ש. ולפ"ז י"ל דבנ"ד כל פועל שנמצא במפעל מעבר לשעות העבודה, ולכך נזקק לאכול או לישון וכך הרגילות באותו המקום שכך מתנהלים חיי העובדים, והרי הם נמצאים שם בטובתם. וחפצים להישאר שם. וגם לעשות צורכיהן ואכילה

ירושלים העיר שחזרה

שתיה ולינה. א"כ שפיר חשיב כבית דירה ומתעבר עם העיר, וכ"כ בספר מחנה ישראל (תחומין ח"ב סי' ע') בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחצר המפעל מצטרפת לעיבור העיר, כאשר אוכלין במפעל סעודה אחת קבועה ע"ש, וכ"כ בספר הערות וחדושים (להגר"י טוייב עירובין סי' כ') וע"ש שהאריך לתמוה ע"ד החזו"א וכתב דהיכא ששוהין הפועלים בדרך קביעות באולמי היצור חשיב כהוקף לדירה עש"ב.

והנה כל זה הוא לענין דין תחומין והוקף לדירה, ועכ"פ לענין דין סמוך לקריאת המגילה, הנה יש לחלק ולומר דבית חרושת או מפעל ובית כנסת וכדומה שפיר מתחבר עם העיר ולפי שאין אנו צריכים להאריך את התחום לענין הילוך של אלפיים אמה דצריך להיות מבתי דירות התושבים, אלא בנ"ד אנו צריכים להיות סמוכין לכרך והנה בתי העסק ובתי הכנסת הם כחלק מהכרך ומצורך וצורת הכרך ולכך כלפי הכרך המוקף חומה אין הם מהווים הפסק ומשום שהם כחלק ממנו והסמוכים להם, הרי הם סמוכים לכרך. וכן סח לי הגר"ד יוסף שליט"א שאביו מרן הראש"ל זצ"ל שלחו למדוד מדידה של מצוה. מהר נוף לבתי תעשייה הסמוכים בגבעת שאול. שחר נוף מנותקת משאר בתי העיר וסמוכה רק ע"י המפעלים ובתי עסק שונים. ואמר לו "למדוד מחומת המפעל הקרוב", ואע"פ שבכל אלו המפעלים לא דיירי בהו אינשי בפיתא ולינה, ואלא בפיתא בלבד מ"מ הרי

הם חלק מהעיר וגבי דין סמוך הרי הם סמוכים. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות שמכיון שיש שם אולמות שמחות אוכלין שם דרך כבוד הרי הם מתעברים עם העיר. ומ"מ הרוצה לחוש יחוש ויעשו קריאת המגילה בי"ד בלא ברכה ויעשו תנאי שוב יחוגו את ימי הפורים בט"ו כמנהג י-ם עש"ב.

ואחר שכתבתי כ"ז מצאתי את שאהבה נפשי ה"ר מו"ר הגרב"צ אבא שאול זצ"ל בספרו אור לציון (ח"ד עמ' שכ"ד) שכתב להדיא לדון בדבר שכונת הר נוף בי"ם שבתחילה לא היתה כחבורת ושוב התחברה ע"י מבני תעשיה ומחסנים, וכתב וזת"ד ונראה שמחסן מחבר את המקום אפילו אם לא ישנים בו וכדין בית האוצר שמבואר בש"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א לענין מזוזה, כיון דחשיב בית לענין מזוזה, כיון דחשיב בית לענין מזוזה נראה ברור שאף לענין עיבור דינו כן, ומצינו שדימו דין מזוזה לדין עיבור בסוכה (ג.) כיע"ש. וכן בתי חרושת מצטרפין כשעובדין שם יום ולילה. ואף כשלא עובדים שם בלילה הרי מניחין שם סחורות וכו'. אולם בתי ספר וגני ילדים יש להסתפק בהם, שכיון שנמצאים שם ביום בלבד הוי כחנניות שבשווקים שכתב בש"ע (סעיף י"א) שפטורין ממזוזה, ע"ש.

הרי שגברא רבה פסק לנו בהדא פרשתא דא"צ שיהיה באלו הבתים ענין של פיתא ולינה, וא"צ לדור בהן כלל ומספיק

ירושלים העיר שחבורה

לאחסן כמה דברים וכן מפני תעשיה מתעברין ומצטרפין לעיר.
ע"כ.

ובנ"ד מפעלי הר חוצבים עלו במעלה, ולפי שיש שם תדיר
עובדים כ"ד שעות ביממה, ויש שם פיתא גמורה, וכן לינא
למנהלים וכדומה, ומה גם שיש בתי שומרים הסמוכים תוך ע'
אמה לבתים שהעמידו לצורך לפטור את התחום. והשומרים
נמצאים שם בדרך קבע בפיתא ולינה, ואפי' בשבת ויו"ט (כשלא
עובדים במפעל) לצורך ביטחון, וכל כה"ג אפי' לדעת מרן החזו"א
הר"ז מתחבר עם העיר, ודו"ק.

כעמודי'ן את המרוזק לענין סמוך האם הכבישים הרוזבים מפסיקים.

ה. אך דא עקא בכביש רמות הוא רחב במיוחד יש בכביש
עצמו יותר משמונים אמה, ומעתה הסתפקו המודדי"ם האם
מתחשבים בכבישים לענין תחומין או שיש לנכותם וכמאן
דליתא, והנה יש כבישים כאלו בתוך העיר ירושלים ומ"מ לא
חששו לזה, ואפשר דמכיון שאינם מפולשים מצד לצד, אך בין
שני ערים יש מקום לדון בה, והנה כמה מהת"ח העוסקים בד"ז

רצו להתיר בפשיטות ע"פ הסוגיא הנ"ל בעירובין (סא.) אמר רב הונא עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ארבעה מודדין לה משפת הנחל ואם לאו אין מודדין לה אלא מפתח ביתו, א"ל אפי' וכו' ומ"ש דקה. התם לא בעיתא תשמישתא. ופרש"י (שם) אם יש להניח מחיצה ד"א גובה על פני העיר כולה משפת הנחל מודד משפת הנחל שהיא כלה שם כשאר עיירות. ואם לאו כיון דבעיתא תשמישתייהו לא הוי ישוב קבוע. והו"ל כיושבי צריפין ואין מונין לכל אחד אלא מפתח ביתו ע"ש. וכתב הרמב"ם (בפכ"ח בהל' שבת ה"ט) וז"ל עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה רוחב ד"א על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפיים אמה משפת הנחל השניה, ויעשה הנחל בכלל המדינה מפני הדקה הפנויה מצידו, ואם לא היתה שם דקה, אין מודדין אלא מפתח בתיהן ונמצא הנחל נמדד מאלפיים שלהן עכ"ד. וכתב הריטב"א (שם) שאע"פ שאין מעברין את העיר אלא מבית דירה, מ"מ כיון שהנחל הוא לפני כל העיר וראויים להשתמש בו כל בני העיר מעברים בו את העיר ע"ש, וכדברי הרמב"ם כתבו לפרש בסוגיין הרי"ף, רבינו חננאל, סמ"ג (ל"ת ס"ו וכן מבואר להדיא בדברי הירושלמי (פ"ה ה"א) דמודדין משפת הנחל החיצונה וכדלקמן ע"ש) דהנחל מתעבר בתוך העיר, ומודדין משפתו החיצונה, וכ"ז לפי שיש לו דקה שאפשר לעמוד עליה ולהשתמש בנחל. והוא שימוש חיוני לכל

בני העיר ולכך מתבטל לעיר. ואע"פ שאינו בית דירה. מ"מ מכיון שהוא שימוש לכל העיר הוי כחומת העיר ומודדין את עיבור העיר חוצה לה ועדיף מבית הכנסת שאין בה בית דירה שאיננה מתעברת עם העיר. ולפי שביהכ"נ איננו לשימוש של בני העיר כמו נחל שמשותפים בו נשים וטף, והוא חלק מהעיר עצמה ובטל לגביה. משא"כ ביהכ"נ הוא מקום שאינו דירה, ואיננו משמש לכל העיר, ודו"ק, ולפי"ז כל שימוש שהוא שימוש לכל בני העיר הר"ז מתעבר עם העיר, ואמנם יש כמה ראשונים שפי' פי' אחר בסוגיית הנחל וה"ה אור זרוע (עירובין סי' קפ"ו) והרשב"א והרא"ש בסוגיין, ולא ס"ל הכי דהנחל מתבטל לעיר, כיע"ש, ומ"מ הש"ע (סי' שצ"ח ס"ט) פסק כדברי הרמב"ם, ע"ש. וכ"ה האחרונים ובמשנה ברורה (ס"ק מ"ו, ובשעה"צ כ"ה) ע"ש.

ובמגן אברהם (שצ"ח ס"ק י"ג) כתב להסתפק אם בכל מקום משתמשים בו בני העיר מתעבר עם העיר ע"ש. ובא"ר (שם סקי"ב) והבו"ד במ"ב (שם) כתב דאין להקל דמכיון דבנחל עצמו פליגא בה כמה ראשונים והבו דלא להוסיף עלה ע"ש, וכ"כ במאמר מרדכי (שם) ע"ש, ואמנם בשירי קרבן ע"ד הירושלמי (עירובין לב.) כתב דאין מקום להסתפק בדבר וכל דבר שמשותפים בו בני העיר דינו כדין הנחל ומתעבר עם העיר ע"ש, ובעקבותיו הלכו אחרוני דורינו בדיני תחומין דכל דבר

שיש לו שימוש לרבים הר"ז מתעבר עם העיר. וכש"כ כבישים ודרכים וגנינות ציבוריות, וכ"כ בשו"ת מחזה אליהו (פלאק סי' פ"א), וכ"כ בספר חידושים וביאורים (עירובין ו' - סק"ט) דהכל תלוי בדירת בנ"א וכדרך שרגילים לבנות עיר ורחובות ודרכי גישה רחבים וא"כ הרי הם כחלק מהעיר ומתעברים עימה ע"ש. וכ"כ הגר"צ בלייכר שליט"א בספרו זכר צבי (תחום שבת סעיף ו' הערה 62) דמסתבר שתשמיש בכביש עדיף מתשמיש הנחל ע"ש, וכ"כ בשו"ת ברית אברהם (צ"ד סי' ל"ה) ע"ש, ואשר על כן הלכה כדברי המיקל בעירובין, ויש להקל שלא להתחשב בכבישים הרחבים. וכן הסכים הראש"ל זצ"ל לדבר כשבעל הברית אברהם דן לפניו. וכ"כ נמי משמו בשו"ת מעין אומר (ח"ב) דכך הורה הראש"ל זצ"ל. [וכן דייקו מדברי החזו"א גבי עירובין שכביש שאיננו ישר הרי הוא בתוך רשות העיר].

והנה בירושלמי (עירובין פ"ה ה"א) אמרי רבי בא אמרי בר יחזקאל בשם רב עיר שהיא בנויה על שפת הנחל אם יש בינה לנחל ארבעה טפחים מודד מהחומה שלשה מודד משפת הנחל החיצונה ובלבד שלא יהיה בנחל יותר משבעים אמה ושיריים ע"כ ופ"י בקרבן העדה דאם יש יותר מע' אמה ושיריים הר"ז מקום בפני עצמו ואינו בטל לעיר ע"ש. ובפני משה (שם) כתב שהוא שיעור עיבורא של עיר וכו' ע"ש, והנה בדברי הירושלמי איכא תרתי דליכא בתלמוד דידן, הא' שלא יהיה בין שפת הנחל לחומה ד'

ירושלים העיר שחברה

טפחים, והב' שלא יהיה בנחל עצמו יותר משבעים אמה ושריים, ועיין בדעת תורה למהרש"ם (שצ"ח ס"ט) שהביא לדינא את דברי הירושלמי דבעינן ג' טפחים בלבד ע"ש, וע"ע בחזו"א (עירובין ק"י ס"ק כ"ז) שהביא דברי הריטב"א ודן לומר שאם יש מקום לפני העיר משתמשים בו הרי זה כטפל לעיר, ונראה דוקא עד שבעים אמה ושריים וכו' (אח"כ ראיתי בירושלמי אמרו ובלבד שלא יהיה בנחל יותר מע' אמה) עכת"ד ע"ש.

והנה לענין נידון דנן אם נדון את הכבישים כדין נחל, וכמש"כ באחרונים ומשום דהוי שימוש לכל בני העיר הנה לכאורה יש לדון בנ"ד כשיש כבישים שהם רחבים יותר מע' אמה וא"כ לא יצטרפו עם העיר, ויש להשיב, חדא דמה שאמרו עיר שהיא "יושבת" על שפת הנחל. היינו שהנחל עובר סמוך לחומת העיר ועל פני העיר מבחוץ ולכך הנידון אם יש לו דקה וכו' הר"ז תשמיש חשוב ומתעבר עם העיר, אע"פ שהוא עומד חוצה לה. משא"כ נחל שעובר בתוך העיר והוא שימוש לכל בני העיר בודאי שאינו מפסיק את העיר כלל, ואם איננו מפולש מצד לצד ומפסיק את כל העיר לשתיים הנה אע"פ שיש לו ברוחבו יותר משבעים אמה, ל"ח הפסק מכיון שהוא עובר תוך היא והוא כחלק מהעיר, וא"כ בנ"ד שפיר ל"ח כביש רמות הפסק ואע"פ שהוא רחב יותר מע' אמה, (לא לפי שיעורו של החזו"א) מ"מ אינו מפולש. וגם עובר הוא בתוך היער והוא כחלק ממנה, ומה

גם שבתלמוד דידן לא מצינו חילוק זה שהנחל לא יהיה ע' אמה, וגם הרמב"ם והש"ע קא שתקו מיניה, וכן רבותינו הראשונים והאחרונים לא נזכר מד"ז. ומ"מ כל מה שאנו עמלים הוא לעשות רצון צדיק ה"ה מרן החזו"א. דס"ל בספרו דיש להקפיד בדין סמוך שלא יהיה מגרש פנוי של קמ"א אמה, ואם ס"ל דכביש רחב אינו מתעבר עם העיר, אע"פ שלא הוסכם באחרונים (וכמש"כ בשו"ת מחזה אליהו הנ"ל, והביאורים הערות, ובשו"ת ברית אברהם ועוד ומפשטא דסוגיא דידן נשמע דאין לחלק).

ומ"מ לענין דינא השתדלנו בכל עוז ליתן את ב' הקרפיות שהם קמ"א אמות בתוך שלשה הכבישים המפסיקים בין רמות ב' להר חוצבים, וגם בין הכבישים נתנו בורגן אחד שיחבר בין הדבקים, והיה המחנה אחד, ולכך נב"ד יצאנו מידי חשש זה, וכן שאר חששות כבתי תעשיה, וכדו'. ובורגנין ע"ד להתיר את התחום, ומ"מ אנו חפצים לצאת יד"ח כל השיטות ובפרט כדעת החזו"א בכל הני שמעתתא (ועי' בקו' משנת יוסף ח"ג במאמר הר"ד טולידאנו).

**ע"ש ל'צ"ד ע"א קו"ח ע"היכלו רבותינו הפוסקים
בדין רמות.**

ו. ואם יתעקש המתעקש לבוא ולומר דלא מהנו הני בתי לחבר את העיר להיות אחד וירצה להמשיך ולהפריד את העיר, ולפור את עם הקודש מירושלים עיר הקודש, הנה ודאי שיש לצרף את שאר הסברות שסברו רוב רבותינו האחרונים בנ"ד להתיר את שכונת רמות ולעשותה אחד עם ירושלים עיה"ק.

דהנה מקור הדין הוא במגילה (ב:) אמר ריב"ל כרך "וכל" הסמוך לו וכל הנראה עימו נידון ככרך וכו'. ונתנו שיעור מיל וכו' כיע"ש. ועל מימרא זו האריכו בין הראשונים ובין האחרונים ועד לאחרוני זמנינו ונכתבו ע"ז ספרים רבים ומ"מ הצד השווה שבהן שלא רק הכרך המוקף חומה קורא בט"ו אלא ג"כ מה שחוצה לו או סמוך או נראה. וכן דייק לישנא דריב"ל דאמר כרך וכל הסמוך לו. ולא קאמר הסמוך לכרך נידון ככך, אלא לומר לך שהכרך כולל עוד מקומות. ומקומו מתפשט ומתרחב, וכ"ז כתבו הראשונים בכדי שלא לחלק בין המקומות אלא כל הכרך והמשתתפים עימו והסמוכים לו והנראים עימו קורין בט"ו בכדי שלא תחלק בין המקומות ויראה לכל כשתי תורות ח"ו. שהם בי"ד והם בט"ו, ולכך אפי' הנראה שלכאורה מסברא אין לו שייכות לכרך מ"מ קורא בפני הכרך, ואע"פ שלענין בתי ערי חומה הסמוך לעיר ל"ח כעיר מ"מ היא תקנה מיוחדת לקריאת המגילה לתת לסמוך דין מוקף ושאין הדבר תלוי בחומה. אלא במצב המקום. בכדי שכולם יחדיו יעבדו את

ה' ביום אחד, וכן מבואר בטורי אבן (מגילה ג: בד"ה תנא) שהסמוך לכרך נידון ככרך משום דקיימי בהדדי, וז"ל ונראה דהיינו טעמא דבמגילה אע"פ דיושבת בנחל או בראש ההר הואיל ואינו רחוק מיל נידון כמותה. דהואיל וקרובה בתוך מיל אין ישיבתה בנחל ובראש ההר מונעתה מלהיות רגילין תמיד אנשים של זו בזו ושל זו בזו כל היום, דאי אפשר שזו תקיים מצות פורים בי"ד וזו בט"ו, דנראית כעיר אחת חלוקים במנהגיהם אלו מאלו ומחזי מילי דרבנן כחוכא, שהללו קורין ועושין משתה ושמחה ושאר מצות היום ולאילו יום זה כשאר ימות החול. ולא דמי לבן עיר שהלך לכרך וכו' דאקראי בעלמא לפיכך השוו חכמים מדותיהן בסמוכה בתוך מיל שלעולם נגררת אחריה ועושה כמותן ע"כ וע"ע בשו"ת חתם סופר (סי' קצ"ג) שאפילו עיר גדולה כאנטוכיה הסמוכה לכפר קטן המוקף חומה נטפלת אליו וקורין בט"ו ומשום שבתחילת תקנת אנשי כנה"ג היו בני ירושלים מותרין בט"ו בהספד ותענית עד שכתבו מגילת תענית ואסרו של זה בזה. ואילו היו הסמוכים ונראים למוקפים מספידים ומתענים ואלו שמחים או בהיפוך נמצא היה כאבל בין החתנים וכחתן בין האבלים על כן השוו שיהיו כל סביבותיהם שוים עימהם ע"כ. ואמנם יש ממחברי זמנינו שתלו עצמן באילן גדול ה"ה הריטב"א (מגילה ב.) שכתב דהטעם שהסמוכים לכרך קורין ככרך דכיון דסמוך לכרך מוקף ומגנו בתוכו בעת צרה ובהדי הדדי קיימי ומשתתפי דינא

הוא דלקרי בהדי הדדי, וכ"כ עוד שם (אות ב') וז"ל: דכיון דמגנו בתוך העיר בשעת צרה ומשתתפי לכל מילי, כדידהו חשיבי ע"ש ומטעם זה דמיגנו בחומת הכרך יש שרצו להאריך את התחום ולומר שיש למדוד רק מדרכים וכבישים כדרך הליכת בנ"א. ויש שתלו את הדבר בחומה, אבל המעיין היטב יראה שאין הבדל בין הטעם שכתב בטורי אפן, לבין דברי הריטב"א, שהנה הדבר ברור שאין הדין תלוי בחומה. ואפ' שנפלו חומות הכרך אין הדין משתנה. וכמש"כ להדיא בש"ע (שם תרפ"ח, א') אע"פ שאינם מוקפין עכשיו קורין בי"ד ע"ש. והנה כשאין לו חומה אין כאן את המעלה דמיגנו בתוך הכרך, אלא בודאי שהמקום גורם. וכל שמשתתפים בעניניהם זה בזה חשיבי ככרך אחד וקורין בט"ו, ומטעם זה בלבד היו מגדולי ירושלים ובראשם הגרש"ז אויירבך זצ"ל דס"ל שכל שמשתתפים במיסים וארנונות וכל שאר עניניהם עם בני ירושלים צריכים לקרות בט"ו דהם נמצאים בטעם עיקר התקנה, שלא לחלק בין המקומות.

זאת ועוד אחרת הנה הריטב"א גופא כתב שם דגם כפר הסמוך לעיר דינו כיער שלא להקדים ליום הכניסה. וכ"כ רבינו חננאל, והתוס' רי"ד והרשב"א (שם), ואע"פ דלא מיגנו בתוך העיר, וע"ע בחידושי הר"ן המיוחס לתלמיד הרמב"ן (מגילה ב:)

דנראה שאמרו כגון דיתבא בריש טורא והעומד חוץ לעיר נראה שהוא מהעיר ע"כ.

וכיוצ"ב בספר המאורות וז"ל: אנראה עמו, נראה לפרש נראה שהוא עימו, כלומר שנראה מרחוק לאדם שהוא דבוק לו, ואע"פ שאינו סמוך תוך אלפיים אמה דיקא נמי דקתני נראה עמו ולא אמר נראה ממנו עכ"ל.

הרי שגם עיקר התקנה שהנראה עם הכרך דהיינו ככרך היא משום שהכרך נראה עמו, ונראה לכל שהם עיר אחת, ואע"פ שהמתקרב ובודק יראה שיש לכך חומה, והנראה עמו הוא רחוק ומנותק יותר ממיל ורואים את הניתוק מ"מ מכיון שהם נראים כעיר אחת אין טעם לחלק בין המקומות. וצריכים להשתוות ולקרוא כדין הכרך בט"ו. וכמו הטעם שנתנו בסמוך רחוק וזהו דבר שניתן להאמר. שהרי אין שום סברא ששכונת נוה יעקב פסגת זאב וגילה שהם רחוקות הרבה יתר מרמות והם יקראו בט"ו. ורמות שסמוכה ביותר למרכז תקרא בי"ד, ואין לך חילוק בין המקומות יותר גדול מזה.

שאיין בלין בתי י-ם לרמות שיעור מיל.

ז. ואחר שבארנו דלענין דינא א"צ שתהא החומה קיימת יש לצרף לענין הלכה ולמעשה את דעת גדולי ירושלים שמוודיין מיל מהבתים האחרונים של העיר, ולא מהחומה. שהרי אין אנו

ירושלים העיר שחברה

יודעים ומכירין בודאי היכן היו חומת העיר ירושלים בזמן יהושע בן נון, ואפשר שהיו רחבים ביותר וכמובא בגמ' בב"ב (ע"ה): דירושלים קמייתא הוי תלתא פרסאי על תלתא פרסאי כיע"ש, והעיקר הוא שבזה המקום היו החומות וזאת העיר משוש כל הארץ, וכל העיר כולה כד' אמות, ומה שמתרחק ממנה אם הוא של בתוך עיבור העיר הר"ז נחשב לסמוך, ולכך שכונת רמות רחוקה פחות ממיל כתשע מאות מטר משכונת מטרסדורף (ובאמצע יש ג"כ ג' בתים שדרים בהם בשם חוות אמיר). וכן רחוקה משכונת רמת שלמה בשש מאות מטרים, ומהר חוצבים מרחק של כחצי מיל, וא"כ שכונת רמות איננה רחוקה מיל משכונות ירושלים, ונראית וסמוכה לירושלים בפחות ממיל. וסברא זו ראויה להצטרף להיתר בורגנין הנ"ל, וכן כתבו גדולי רבותינו האחרונים, ה"ה בשו"ת זבחי צדק החדשות (סימן י') אודות העיר בומבי בהודו שהמלך הסיר את החומות הישנות הפנימיות שהיו בספק מזמן יהושע ב"נ והנה במרחק מה ממנה עיר חדשה. וכתב שבאו אנשים ואמרו שהעיר החדשה נתעברה עם העיר הישנה ונעשית עיר אחת, ויש אנשים שאומרים שעדיין היא מופסקת כחצי שעה ביניהם. וכתב להשיב דאם אין הפסק של שיעור מיל הדין משתנה וחשובים כעיר אחת ע"ש, וכן הוא בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון אות ק"ג) וכמו שדייק בדבריו בשו"ת ציץ הקודש (סימן נ"ב) דשיעור מיל מתחיל מהבית האחרון ולא מהחומה כיע"ש. וכן הורה התורת חסד

מלובלין למושב זקנים שהיה מחוץ לחומות ורחוק מהשוכנות הסמוכות שיקראו בט"ו. ואע"פ שהיה מרוחק יותר ממיל ולא היה בתוך קמ"א אמה לבתי השכונה הסמוכה, וכמ"ש בספר עיר הקודש והמקדש (ה"ג סי' כ"ז) ושכן הסכימו הגר"י מינצברג זצ"ל בקונטרס כרכין המוקפין חומה ע"ש. וכ"כ להדיא בכף החיים (סי' תרפ"ח סק"י) דהמיל שמודדין הוא מהבית האחרון של העיר ע"ש. וע"ע בספר אהלים (סימן ד') שהביא עדיות בזה הענין ע"ש, וכ"פ הגר"ש משאש זצ"ל בספרו שו"ת שמש ומגן (ח"א או"ח סי' נ"א – נ"ב) דשיעור מיל שאמרו הוא מהבתים האחרונים של העיר ולא מהחומות ע"ש. והן אמת שכך מבואר להדיא בשו"ת יביע אומר (ח"ז סימן נ"ח ונ"ט) שכינה דסיבת הבעיה ברמות משום שהיא מנותקת משכונת סנהדריה בירושלים יותר ממיל. וכן כתב בספרו חזון עובדיה (פורים עמ' קיא) כיע"ש. ואע"פ שכבר בימיו בנו את שכונת רמת שלמה והר חוצבים וכבר הצטמצם הפער לפחות משיעור מיל מ"מ חשש אותו צדיק לדעת החזו"א שאם יש מגרש פנוי בקמ"א הוי סמוך לסמוך. ומדין ברכות לבטלה נגעו בה, ואמנם היה מצטער ע"ז ביותר וביקש מספר פעמים מתלמידיו לבדוק את הענין וליתן בתים בנתיים כדי לאחד את העיר.

ומה גם שדעת החזו"א דמודדין שיעור של קמ"א אמות ולא מיל איננה ברורה כלל דהנה העידו נאמנים וביניהם הגר"י אונגר

ירושלים העיר שחבורה

רבה של שכונת גבעת שאול ששאל את מרן החזו"א כיצד לנהוג בגבעת שאול הסמוך לכפר דיר יאסין (היום - הר נוף), וחקרם והבינם. והורה דיש לקרות את המגילה בט"ו כשאר שכונות ירושלים ולפי שהם משתייכים לירושלים עיה"ק בכל ענינהם ומשאם ומתנם בירושלים, וכן הורה לגבי בית היתומים דסקין הנמצא בגב"ש, והנה הישוב בית זית, וכן דיר יאסין היו רחוקים מי-ם יותר ממיל ומ"מ דינם כירושלים ובעיר אחת וכש"כ גבעת שאול דאין ביניהם שיעור מיל מהבית האחרון וכך הורה החזו"א, ובספרו חזו"א (מגילה סי' קנ"א) וז"ל: ונראה דאם הוסיפו בתים חוץ לחומה אע"פ שהאריכו חוץ לתחום ויש בתים שאינם סמוכים ואינם נראין מ"מ קורין בט"ו "כיון שכל העיר כד"א" ומקרו כולם תוך התחום, ובלבד שלא יהיה ביניהם מגרש פנוי שבעים אמה או קמ"א כדין תחום לענין שבת עכ"ד ובדבריו נחלקו דיש שר"ל דמש"כ שכל העיר כד"א. וכן הדין כתחום שבת, היינו לומר דמודדין מיל מהבתים הקצוניים, אבל מפשטות דבריו נראה דמכיון שהאריכו את התחום מהחומה לכך יש להקפיד שלא יהיה מגרש פנוי וע"ע בחזו"א (סימן קנ"א, א', ב') שכתב לחזור בו דמש"כ דהמגרש הפנוי ע' אמה, הנה למבואר אפ' יש הפסק גדול בין הבתים חוץ לחומת הכרך כל שאין הפסק יותר ממיל הרי הבתים בכלל סמוך וכל שהתחלת העיר במרחק מיל ולא יותר הרי כל העיר בכלל סמוך. ע"ש. וכך מבואר עוד בדבריו שם שכתב דקריאת המגילה שונה מדין

עירובין, שאין מרבעים את העיר ליתן פגום לפגום כדין שבת "כל שיש מרחק יותר ממיל" ע"ש. ומשמע דאם המרחק הוא פחות ממיל הרי הוא בלא"ה כדין הכרך, ולכך בודאי שיש לסמוך על העדות בשם מרן החזו"א גבי השכונות המרוחקות בירושלים דקורין בט"ו, ובמגילה מצינו שסומכים על קולא לעשותה בט"ו מהא דאמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) לענין טבריא דקל הוא שהקילו במגילה לקרותה בט"ו כיע"ש.

וכ"כ עוד מאחרוני זמנינו דכל שאין שיעור מיל מהבתים הקצוניים של ירושלים קורין בט"ו, ועי' בספר שבות יצחק (פורים עמ' מ"ה) שהביא את דברי האחרונים הנ"ל והוסיף שכן משמע בשו"ת משכנות יעקב (אהע"ז סי' כ"ד) דעד תחום העיר שהוא תחום שבת מיל נחשב ממש כעיר. והכל לפי גודל הענין כלפי ערך הסומך והנסמך ע"ש. וכ"ה בשו"ת בני ציון (ח"ג אות כ"ח) דסמוך ונראה לחומה מאן דכר שמיה ולא נזכר חומה לענין זה בש"ס ולא בפוסקים לא בראשונים ולא באחרונים, ואדרבה קימ"ל בגמ' דא"ד חומה ולא נודע איפה מקומה וכו' ואם כן ע"כ מה שנזכר בגמ' סמוך ונראה לכרך. היינו הישוב של הכרך ולא החומה, שהרי בזמן חז"ל ע"כ היה מקום החומה הראשון חרב ולכך לא דיינינן ליה מהחומה אלא מעיר החדשה לכרך ע"ש. וכ"ה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורת רביעאה סי' קצ"ג) דיש להגדיל את שיעור הסמוך וכמו שאמרו בנראה, והיינו לפי

ירושלים העיר שחבורה

שמצינו בפסחים לענין שיעור חימוץ דאמרו ממגדל נוניא לטבריא מיל, ובמגילה אמרו מחמתן לטבריא, והיינו שלענין חימוץ קפדינן טפי, משא"כ לענין מגילה ע"ש, וע"ע בשבות יצחק שדייק כן מדברי המאירי וריא"ז עש"ב.

ולפ"ז ודאי שראוי לסמוך על סברא זו ולקרות את המגילה לכתחילה בט"ו באדר בשכונת רמות וכש"כ שיש לצרף לזה סניף נוסף של חיבור ועיבור ע"י בורגנין, וכן לדמש"כ לעיל דאין לחלק בין המקומות וכל המעורבים זה בזה תהיה הארץ שפה אחת ודברים אחרים.

ועוד יש לצרף את הסברא שריבוע העיר משוה לעיר דין של ד' אמות, והנה רמות ב' נכנסת בתוך ריבוע העיר, והכל כעיר אחת, ובפרט אם נצרף את העירוב המחבר את כל חלקי העיר ע"י צורת הפתח להיות בעיר אחת, וכ"כ הגרש"ז אויירבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נ"ז) שנשאל גבי קריאת המגילה בבי"ח הדסה. ואמר שצריך לקרות בט"ו, והוא ע"ד מש"כ המג"א (או"ח ס"י ת"א) דצורת הפתח חשיב כישב ולבסוף הוקף, ומעתה כיון שלענין תחומין חשבינן ליה כעיר אחת ומודדין מצורת הפתח, ה"נ לענין מגילה, וע"ש שכתב דמי שרוצה להחמיר לעצמו בהדסה יחמיר, אבל הוראה לרבים בודאי שיקראו בט"ו. שהרי היא משתתפת עם העיר בכל עניניה ע"ש. וכן היה מורה ובא לפני כשלושים שנה שעדיין רמות היתה

מנותקת מים קרוב למיל, דאין מקום להחמיר ולקרות ב"ד, וסח הרב ר' שבתאי רוזנטל שליט"א דהגרשו"א זצ"ל היה מגחך עליו ואמר האוטובוסים יוצאים מרמות לעיר ומהעיר לרמות הם נקראים קוים עירוניים וכן המס והארנונה, ומקומות הלימוד, וקפ"ח ועוד ועוד וכולהו אתניהו בירושלים. וא"כ כל מה שאמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו, היינו אחרי בתי הכרך והיינו אחרי ירושלים רבתי כל הסמוך והנראה עימם קורין בט"ו, ובודאי שע"פ דברי הריטב"א והרשב"א הנז"ל ועוד. שכתבו טעם זה בעיקר תקנת ריב"ל וא"כ ראוי סברא זו בלבד להצטרף לסברת עירוב העיר ע"י צורת הפתח, ובפרט לתיקון הגדול שעשו תלמידי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעשו חדר ממש בין רמת שלמה ולרמות ועירבום זה בזה. וסמכו ע"ז יראה הוראה בודאי שחזי כל הני צירופי לקרוא את המגילה בט"ו בלבד, וכש"כ לדין הבורגנים הנ"ל. דאפ' שיטילו בהן דופי מצד גדרי בית דירה וכבישים וכו' מ"מ לפי רוב ככל השיטות הם ראויים לעבר את היער ולעשותה אחד, וכש"כ דחזי לאיצטרופי כבית אב, ולהוסיף ע"ז את שאר הספיקות הנ"ל כדי לעשות את ימי הפורים כאחד, וביום אחד ככל בני העיר.

ומה גם שבנ"ד ראוי סברת מורינו הכף החיים (תרפ"ח סק"י) שכתב, דאפ' אם הכפר רחוק מהכרך יותר ממהלך מיל ברגל, אם הוא פחות משיעור נסיעה מיל ברכב, יש להקל לחושבו כדי

ירושלים העיר שחזרה

הכרך, שנחשב סמוך לו, ויקראו בט"ו עש"ב. וביביע אומר (רי"ז סי' כ"ח) דחה דבריו כיעו"ש, ומ"מ סברא זו הוזכרה בעוד מספרי הפוסקים. ובפרט בדין סמוך בקריאת המגילה, כל שבני העיר מעורבים זה בזה באותם קווים אותם הכבישים. ואין שום סברא לחלק ולומר דתושבי נוה יעקב או גילה שרחוקים ממרכז העיר במרחק כפול ומכופל מתושבי רמות יקראו בט"ו [וגם הם צע"ג שהרי יש כבישים רחבים בנתיים. וגם שטחים שיש בהם קמ"א ריקים. ואמנם יש בתי ערביים בודדים המפרידים. וגם הם מעיקרא נזקקו לכל ההיתרים הנ"ל] ועל כרחך שסברת הכה"ח יחד עם סברת עיקר התקנה דלפי שמעורבים זה בזה ושלא תחלק בין המקומות בודאי ששכונת רמות לא גרעה והיא כחלק מהעיר.

ובפרט בשנה האחרונה עלה על שולחן מלכים נידון אדונינו שמואל הנביא אשר ע"פ המסורת קברו נמצא בנבי סמואל, ונקבר דביתו והעיר היתה מוקפת חומה מימות יב"נ, ונבי סמואל רחוק משכונת רמות פחות ממיל. וידידנו הר"מ שאול שליט"א כתב קונטרס מקיף בשם מגילת הרמה ועפ"ז צידד לקרות את המגילה בט"ו ברמות, ואמנם הפוסקים חלקו ע"ד. (עי' תורת יוסף גיליון ג') והשוו זאת לעיר המסופקת ונכנסה רמות בעוד ספק, וגם בלא ירושלים הרי שהוצרכנו לקרות את המגילה בט"ו מספק. וכ"ד בזבחי צדק, והחזו"א, ודלא כרבינו

החיד"א, ובודאי שראוי להוסיף סברא זו על החומות והעזרות ולצרפה לירושלים והיה המחנה אחד. וע"י עיבור הבתים שנתנו תשקוט הארץ, והמערערים אם ירצו להחמיר לעצמם ע"י שיקראו את המגילה בי"ד ע"י תנאי יעשו תנאי ויקראו בלא ברכה, שהרי דעת מרן הפרי חדש (רס"י תרפ"ח) דבן כרך שקרא בי"ד לא יצא. ומשום דהתלמוד דידן פליג ע"ד הירושלמי ריש מגילה דכתבו שהכל יוצאים בי"ד, ובתלמוד דידן (מגילה ב:) דריש בזמניהם, זמנו של זה לא כזמנו של זה וכו' ע"ש. ואע"פ שהפרמ"ג חלק ע"ד וכן נראה שדעת הגר"א. מ"מ גברא רבה קאמ"ל ומרא דארעא דירושלים עיה"ק ובודאי שיש לחוש לדבריו. ובפרט אם נצרף נמי את דעות הראשונים דס"ל דבן עיר שלא קרא בי"ד יכול לקרות בט"ו בברכה, וכ"כ בשבות יצחק הנ"ל. ובשו"ת שערי עזרא טראב (חאו"ח סי' כ"ה), א"כ לכו"ע יש להשוות מידותינו ולקרות בט"ו. וכ"ז עדיין בלא מה שצירפו גדולי הפוסקים את ענין "נראה" אע"פ שאינו סמוך דלרבים מרבותינו הראשונים כל שנראה אע"פ שרחוקה יותר ממיל חשיב ככרך, ובנ"ד בודאי ששכונת רמות בגדר נראה לבתים האחרונים של ים-עיה"ק. דכל ירושלים כד' אמות. וכמש"כ גדולי האחרונים וכו"ל, ואפ' את"ל דאין הלכה כן. מ"מ ירושלים העתיקה היתה גדולה הרבה יותר מעבר לחומות כיום וכמבואר בגמ' בב"ב הנ"ל דהוי תלתא פרסי על תלתא פרסי, ואם נבוא להחמיר בה כנגד המנהג הנהוג בי-ם לא

ירושלים העיר שחבורה

מצאנו ידינו ורגלינו בשום מקום, דהנה דעת הרב טיקוצינסקי זצ"ל להחמיר עד מיל מהחומות הישנות, ואם המיל כלה באמצע הבית חלק מהבית יצטרך לקרוא בי"ד וחלקו בט"ו, וכן יש דעות כיום שירושלים שהיתה מוקפת חומה לא זו הדרך ולא זו העיר אלא היתה במקום מתחת להר ציון (עיר דוד). וזהו מקום היבוא, והוי כרך שחרב, ונעשה של עכו"ם ואין בו עשרה בטלנים. ולכך יקראו בכל יום בי"ד בלבד, והנה לפמש"כ דמכיון שהוסיפו על ירושלים ועל החומות התרחבה העיר, ונעשה הכל כד' אמות ומשם והלה מודדין מיל, והכל יבוא על מקומו בשלום, ובפרט שדוקא לגבי ירושלים מוסיפים על העיר ועל העזרות. וכן הוסיפו בימי דוד ושלמה, וכמבואר בגמ' שבועות (טז.) ע"ש.

ולכן התרחב גבול הקדושה, וכמאמר חז"ל ילקוט ישעיה (אות תע"ב) עתידה ירושלים שתתפשט עד שערי דמשק, ולכך בודאי שאחרי התיקון הגדול והאמיתי שנעשה ע"י עיבור העיר, אין מקום להמשיך ולהתגודד ולחטוא לתקנת ריב"ל. אלא תעשה העיר אחד. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי ויה"ר שיקויים בנו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה.

צילום חיבור שכונת רמות מהלויין

בין שכונת רמות להר חוצפים: 480 מטר

בין שכונת רמות לרמת שלמה 650 טר

בין שכונת רמות למטרסדוף 920

